

Eduskunnan IKÄ-verkoston ikäpoliittiset tavoitteet hallitusohjelmaan, kevät 2019

Eduskunnan IKÄ-verkosto perustettiin syksyllä 2018 kutsumalla mukaan eduskuntapuolueita ja kansanedustajia. Verkosto kokoaa yhteen kansanedustajia, asiantuntijoita ja kansalaisjärjestöjä jakamaan tuoretta tutkimustietoa iäkkäiden hyvinvoinnista, taloudesta, toiveista, tarpeista ja palveluiden toimivuudesta ja keskustelemaan näistä aiheista kansanedustajan työn näkökulmasta. Eduskuntapuolueista mukana ovat: Kesk., KD, Kok., PS, RKP, SDP, Vas. ja Vihr. Verkoston puheenjohtajat ovat kansanedustajat Ilmari Nurminen ja Heli Järvinen, sihteeri Ikäinstituutin johtaja Päivi Topo.

1. Iäkkäät esiin osaajina, vaikuttajina ja kansalaisina

Iäkkäiden ihmisten elämäkokemus on liian vähän käytetty voimavara yhteiskunnan kehittämisessä. Heidän näkemyksiään kuullaan liian harvoin. Osa iäkkäistä on hyvätuloisia, mutta puolet 75+ ikäisistä kuuluu kahteen alimpaan tuloviidennekseen. Heidän koulutustasonsa on yhä parempi, mutta englanninkieltä taitamattomia on 75+ ikäisistä yhä yli puolet. Listaa voi jatkaa pitkään: iäkkäät ovat keskenään erittäin heterogeeninen joukko – heitä ei kannata niputtaa.

TOIMENPITEET

- Iäkkäiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi varmistetaan valtakunnan tasolla, että kuntien hyvinvointityöryhmissä on kaikkien ikäryhmien näkökulma edustettuna. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on keskeisin ja eettisesti kestävin keino vastata iäkkäiden kansalaisten määrän kasvusta seuraavaan sote-palvelujen tarpeen kasvuun.
- Vanhusneuvostojen toimintaa kunnissa ja tulevissa maakunnissa kehitetään valtakunnallisella ohjelmalla ennakoivammaksi, jotta iäkkäiden kuntalaisten näkemykset tulevat esiin riittävän varhaisessa vaiheessa esim. asuinalueiden kehittämisessä tai hyvinvointipalveluiden järjestämisessä.

2. Kannattavia investointeja yhdenvertaisiin liikuntamahdollisuuksiin

Iäkkäiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen on kustannustehokkaampaa satsata kuin maksaa esim. lonkkamurtumien hoitokuluja, jotka ovat keskimäärin 27 000-35 000 euroa/murtuma vuodessa tai 50 000 euroa, jos henkilö jää ympärivuorokautiseen hoivaan. Liikkuminen ja liikunta ovat keskeisin keino estää muun muassa näitä murtumia sekä monia kansansairauksia. Mitä vanhempi ihminen on, sen enemmän ja nopeammin hän saa hyötyä liikunnasta. Vain muutama prosenttia yli 65-vuotiaista liikkuu terveysliikuntasuosituksen mukaisesti. Kyse ei ole lähellekään aina siitä, että he eivät haluaisi liikkua enemmän vaan siitä, ettei heille ole sopivia liikuntamahdollisuuksia. Tämä koskettaa erityisesti pienituloisia ja heitä, joilla on jo vaikeuksia toimintakyvyssään. [Voimaa vanhuuteen -ohjelma](#) on jo yli 10 vuotta lisännyt systemaattisesti näiden ihmisten liikunnan mahdollisuuksia kuntien ja järjestöjen yhteistyöllä. Olennaista on, että maakunta- ja kuntastrategioissa varmistetaan iäkkäiden terveysliikunta ja siihen liittyvä poikkisektorinen yhteistyö. Iäkkäiden terveysliikuntaa +75 edisti ensimmäisen kerran valtakunnallisesti Sipilän hallituksen [kärkihanke](#) (2017–2018), mutta työ on pahasti kesken ja iäkkäiden määrä kasvaa ennätysnopeasti.

TOIMENPITEET

- Vaikuttavat 3 kuukauden Voimaa vanhuuteen -voima- ja tasapainoryhmät juurrutetaan koulutuksen ja mentoroinnin keinoin 4 vuoden aikana kaikkiin Suomen kuntiin. Ryhmiin etsitään ja ohjataan toimintakyvyltään heikentyneet vielä kotona itsenäisesti pärjäävät ikäihmiset 75+. Harjoittelun päätyttyä heidät ohjataan liikunnan jatkoryhmiin kunnan säilyttämiseksi. Kustannukset esim. 100 kuntaa: 1,5 miljoonaa euroa/ neljäksi vuodeksi. Sisältää mm. 4 aluekouluttajan palkka- ja toimintakulut sekä 10 Voima- ja tasapainoharjoittelun- kouluttajakoulutus 200 hYTE-ammattilaiselle. Säästö hoitokuluina on moninkertainen investointiin nähden.

3. Iäkkäiden mielenterveyden häiriöiden tunnistaminen ja hoito on kannattavaa

Hoitamatta jättäminen tulee kalliiksi ja aiheuttaa inhimillistä kärsimystä. Kaikkien edullisinta on vahvistaa mielen hyvinvointia psykososiaalisin menetelmin ja liikunnan avulla, jotta on voimavaroja selviytyä elämän muutostilanteista. Esimerkiksi masennuksesta kärsivän ikäihmisen terveydenhuoltokulut saattavat olla 50 % suuremmat kuin sellaisen ikäihmisen, jolla ei ole masennusta. Euroopan komission raportin mukaan ikäihmisten mielenterveyden edistämiseen sijoitetun pääoman tuotto on viidessä vuodessa viisinkertainen.

TOIMENPITEET

- Tekeillä olevaan kansalliseen mielenterveysstrategiaan nostetaan painopisteeksi iäkkäiden mielen hyvinvoinnin edistäminen ja sen eteenpäin viemiseksi käynnistetään kansallinen kehittämisohjelma osana hallituksen hyvinvoinnin- ja terveyden edistämispoliitikkaa. Näin vahvistetaan iäkkäiden ihmisten mahdollisuuksia edistää omaa hyvinvointiaan.

4. Esteettömyys ja saavutettavuus on ikäystävällisyyttä parhaimmillaan

Noin 90 000 iäkästä asuu vähintään kolmikerroksissa hissittömässä kerrostalossa. Hissi ja esteettömyys ovat yli 75-vuotiaille keskeisiä asunnon ja asuinalueen valinnan kriteerit. Muutokset asuntojen korjausavustusten hakemisessa saattavat olla syynä siihen, että niitä haetaan vähemmän vaikka tarve on kasvanut ikäihmisten ja omaishoidon kasvun myötä. [Neuvontaa](#) tarvitaan enemmän. Yhdenvertaisuus ja saavutettavuusdirektiivi ohjaavat toteuttamaan [teknologiat](#), digitaaliset palvelut, asunnot, lähipalvelut, elinympäristön sekä liikenteen mahdollisimman esteettömästi ja kaikkien saavutettavina. [WHOn Age Friendly Cities](#) ja [Healthy Cities](#) -aloitteet ja verkostot ovat saaneet meillä vain vähän huomiota. Niiden [suositukset](#) ovat osin aivan samoja kuin päästövähennyksiin liittyvät suositukset, kuten tavoite asuinympäristön käveltävyydestä eli päivittäisen elämän kannalta asiointi on mahdollista kävellen.

TOIMENPITEET

- Asuinympäristön ja palveluiden kehittämisohjelmiin ja niihin liittyviin säännöksiin sisällytetään aina esteettömyys sillä se on keskeinen edellytys iäkkäiden kotona asumiselle ja yhteisöllisyydelle.
- Hissivastusten ja asuntojen korjausavustusten käyttöä lisätään tehostamalla neuvontaa ja selvittämällä syyt miksi niiden hakeminen on vähentynyt kasvaneista tarpeista huolimatta.
- Valtakunnallisissa asuinympäristöjen kehittämisohjelmissa edistetään käveltävyyttä kaupunkiympäristöissä sekä maalaiskuntien keskustoissa eli sitä, että päivittäisen elämän kannalta keskeisimmät palvelut ovat kävelyetäisyydellä.

5. Yksinasuminen on erittäin yleistä – yhteisöllisyyteen kannattaa satsata

Yli 65-vuotiaista 38 % asuu yksin. Yhteisöllisyys tukee tutkimusten mukaan iäkkäiden hyvinvointia ja sen merkitys korostuu avun antamisessa ja avun vastaanottamisessa. Uusia asuinalueita suunniteltaessa ja vanhoja korjattaessa yhteisiin kohtaamispaikkoihin ulkona ja sisällä, kaduilla ja päivittäisissä palveluissa on kiinnitettävä huomiota. Pienillä investoinneilla ja hyvällä suunnittelulla voidaan saada suuri hyöty hyvinvoinnille. Yhteisölliseen asumiseen tulisi kaavoituksessa varata tontteja. [VNK:n policy brief 9/2017: Asumisen yhteisöllisyydestä hyvinvointia iäkkäälle](#)

TOIMENPITEET

- Asuntorakentamiseen ja asuinalueiden suunnitteluun liittyvissä säädöksissä huomioidaan yhteisöllisyyden toteutumiseen vaikuttavat sisä- ja ulkotilat.
- Sisällytetään hoiva- ja asumispalveluiden laatusuosituksiin päivittäisiin toimiin liittyvä esteettömyys konkreettisella tasolla sekä yhteisöllisyyttä edistävä toiminta.
- Iäkkäiden ja muistisairautta sairastavien sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaiden itsemääräämistä vahvistetaan säädöksillä, jotka edellyttävät palveluiden tuottajilta yhteisöllisyyttä ja asiakkaan toimintavapauksia suosivaa toimintaa ja fyysisiä tiloja. Niiden avulla voidaan rajoitustoimien käyttöä palveluissa vähentää.

6. Iäkkäät ovat suurin yksittäinen ryhmä vapaaehtoistoiminnassa ja toiminnalle on turvattava resurssit

Vapaaehtoistoimintaan osallistuu 40 % 65–79 -vuotiaista. Iäkkäiden hyvinvoinnin parissa toimii yli 300 000 vapaaehtoista vuosittain. Ilman eläkeikäisten panosta erityisesti muiden iäkkäiden tueksi oleva vapaaehtoistoiminta näivettyisi nopeasti. Vapaaehtoistoiminnan esteenä on monella pienituloisella matkakulut tai osaamisen ylläpitämiseen liittyvät kulut. Heille tarvitaan oikeus vähentää vapaaehtoistoimintaan liittyviä kuluja verotuksessa tai muutoin saada tukea kulujen kattamiseen. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa myös tilaisuuksia elinikäiseen oppimiseen. Vapaaehtoistoiminnan merkitys on niin suuri ikääntyvässä Suomessa, että se kannattaa nostaa seuraavaan hallitusohjelmaan. Sote-uudistus lisää tarvetta varmistaa, että vapaaehtoistoiminnalla on sille välttämättömät toimintaedellytykset. Sote-kentällä toimii vuosittain 500 000 vapaaehtoista. Vapaaehtoistyöhön sijoitetulla yhdellä eurolla saadaan noin kuusinkertainen tuotos yhtä työtuntia kohti laskettuna.

TOIMENPITEET

- Terveysten- ja hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävän vapaaehtoistoiminnan kokonaistilanteen selvittäminen ja kehittäminen osaksi hallitusohjelmaa.
- Vapaaehtoistoimintaan liittyvät kulujen saattaminen verotuksessa vähennyskelpoisiksi tai muutoin mahdolliseksi saada taloudellista tukea kulujen kattamiseen.

7. Epäsuhta palveluiden saatavuuden ja niitä tarvitsevien määrän välillä on kohtuuton heikompikuntoisimmille

Tämä epäsuhta kasvaa nopeasti. Yhä isompi yhteiskunnan kipupiste on hyvin huonokuntoisten ja turvattomuutta kokevien iäkkäiden ihmisten yksinasuminen. Kysymys ei ole vain omasta valinnasta vaan siitä, että on korkea kynnyksensä päästä asumaan ympäristöön, jossa on apua saatavana myös

yöllä. Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan riittämättömyys koskettaa laajasti myös heidän läheisiään. Omaishoidon merkitys on suuri, mutta tuen riittämättömyys omaishoitoperheille on osoitettu useissa tutkimuksissa samoin suuret alueelliset erot eri tukimuotojen saannissa. Näistä ongelmista on riittävästi tietoa ja oikeus saada tarvittaessa apua ja hoitoa on kirjattu perustuslakiin, puitelakeihin ja erityislainsäädäntöön. Palveluiden hankintojen ongelmat sekä suuret laatuongelmat vaativat ratkaisuja. Suurimpien vanhustalvuyritysten haluttomuuteen investoida toiminnan kehittämiseen ja todettuun toiminnan epäluotettavuuteen on puututtava. Toimivat kuntoutuspalvelut ja toimintakykyä edistävä toimintakulttuuri vanhustalvuissa toisivat hyvinvointia, kevennystä palvelujentarpeeseen ja mielekkyyttä vanhustyöhön. Työvoiman puute on suuri iäkkäiden tarvitsemisissä palveluissa. Tarvitaan lisää koulutuspaikkoja sekä ohjelmaa maahanmuuton edistämiseen. [THL:n kahdeksan faktaa vanhustalvuuden tilasta](#)

TOIMENPITEET

- Vanhustalvulain kriteereihin ympärivuorokautisen hoidon piiriin pääsemiseksi palautetaan lääketieteellisen syyn ohella kriteeri ihmisarvoisen elämän mahdollisuuksista kotona.
- Kotihoidon sekä lyhytaikaisen että pitkäaikaisen ympärivuorokautisen hoidon saatavuutta parannetaan valtakunnallisilla toimenpiteillä.
- Hankintalain tulkintaa ja soveltamista selkeytetään vanhustalvuissa, jotta voidaan turvata palveluiden hankinnan ja toteutuksen eettisesti kestävä toteutus sekä palveluiden kehittämiseen resurssit.
- Omaishoitosopimusten tekoon sekä omaishoidon palkkioihin laaditaan valtakunnalliset kriteerit ja omaishoidon palveluiden saavutettavuuden ja laadun kehittämistä jatketaan
- Toteutetaan valtakunnallinen ohjelma iäkkäiden omaishoitajien (58 % kaikista omaishoitajista) ja iäkkäiden omaishoidettavien (67 % omaishoidettavista) sekä kotihoidon asiakkaiden ja hoivan piirissä asuvien iäkkäiden (n. 93 000 henkilöä) liikkumismahdollisuuksien parantamiseksi liikuntapoliittisen selonteon linjausten mukaisesti ottamalla huomioon tämän ryhmän erityiset tarpeet. Sovelletaan Voimaa vanhuuteen -toimintatapoja näissä ympäristöissä.
- Perustetaan vanhusasianvaltuutetun toimi ja myönnetään toiminnalle riittävät resurssit sekä tehostetaan vanhustalvuuden valvontaa.
- Lisätään koulutuspaikkoja vastaamaan vanhustalvuuden työvoimatarvetta.

8. Ikävaikutusten arviointi osaksi päätöksentekoa

Tämä ei tarkoita vain iäkkäiden näkökulmaa vaan eri ikäryhmien tarkastelua. Ikävaikutusten arviointi tukisi sukupolvien välistä solidaarisuutta, joka tulee olemaan koetuksilla lähimpinä vuosikymmeninä, kun iäkkäitä on yhä enemmän suhteessa nuorempiin ikäluokkiin.

TOIMENPITEET

- Valtakunnallisessa julkisen vallan päätöksenteossa otetaan käyttöön järjestelmällinen ikävaikutusten arviointi mukaan lukien talousarviopäätökset. Ikävaikutusten arvioinnissa kiinnitetään erityisesti huomiota heikommassa asemassa eläviin iäkkäisiin ihmisiin sekä lapsiin ja nuoriin.